

Vierluik 'Spelen met Rob Martens'

Transcriptie 7 december 2020

Met Eva Vesseur en Peter Rombouts

Met dank aan Kristel Hogeboom voor deze transcriptie

Eva Vesseur

Eva is schoolleider en initiatiefneemster van Klein Amsterdam, een vernieuwingsschool die twee jaar terug in Amsterdam-Noord is gestart. Het begrip 'leren in de tussenruimte' staat er centraal, een slogan die zo bij deze school past, de praktijk en de eerste ontwikkelingen. De tussenruimte (een begrip van Hannah Arendt) is een plek van ontmoeting, waar de kinderen en de wereld elkaar tegenkomen. Leren over echte onderwerpen en situaties die spelen op dit moment, en van de mensen die je daarbij ontmoet; de burens, de straat, de buurt, de stad. Eva richtte zelf eerder het Educatie Bureau op, nadat ze een aantal jaar als docent creatief schrijven, kunsteducatie en drama op speciaal-basis-middelbare scholen, mbo's en hbo's gewerkt te hebben. Het Educatie Bureau bestaat uit creatieve freelancers, conceptontwikkelaars die met een opdrachtgever een partnerschap aan wil gaan. Waarin er samen onderwijs wordt gemaakt. Coöperatief, inventief en duurzaam.

Website: www.kleinamsterdam.school en een [NIVOZ-podcast met Eva](#)

Peter Rombouts

Peter is organisatieadviseur, onderzoeker en danser tegelijkertijd. Hij begeleidt veranderprocessen en leiderschapsontwikkeling vanuit drie expertises: systemisch werk, organisatie- en veranderkunde en beweging (embodied cognition) als niet-talige interventie. Hij opereert in het spanningsveld dat ontstaat tussen dat wat gezegd kan worden en dat waar geen woorden voor zijn, tussen de onderstroom en bovenstroom, de binnenkant en de buitenkant. Peter is onderdeel van het kernteam van het lectoraat Kunst en Professionalisering aan de Hogeschool voor Kunsten Utrecht (HKU). Daar is hij

medevormgever van het muzisch onderzoek. Daarnaast is hij professioneel danser en internationaal erkend dansleraar, drie keer IDO wereldkampioen Argentijnse Tango.

In 2018 werd [een korte film](#) over het werk van Peter Rombouts gemaakt.

Recent was er een uitgebreid interview in Trouw: [Peter Rombouts wil tegen de richting in liefhebben](#)

Transcriptie (bewerking)

Videofragment over Klein Amsterdam.

<https://www.youtube.com/watch?v=-e1k2KKNYqY>

Jan Jaap Hubeek

Welkom allemaal. Het is precies acht uur, maandagavond en het is tijd voor de laatste *We moeten spelen* van Rob Martens onder de paraplu van NIVOZ, een serie gesprekken. Vanavond zijn wij met z'n vijven afgereisd naar Amsterdam-Noord, naar een plek waar we het vanavond ook over gaan hebben. Wij zitten met z'n allen tegelijkertijd in *Klein Amsterdam*. Daar kom ik later uitgebreid op terug.

Mijn naam is Jan Jaap Hubeek en ik neem jullie mee door deze avond, zoals ik net al zei georganiseerd door stichting NIVOZ dat leraren en schoolleiders sterkt bij de uitvoering van een pedagogische opdracht. Het is de vierde maandagavond op rij, voor de mensen die wellicht later zijn ingestroomd. Of

voor de mensen die er eentje of twee hebben overgeslagen.

We hebben de afgelopen weken steeds twee gasten die naar aanleiding van de tweede druk van het boek van Rob Martens *We moeten spelen* hebben gesproken over wat dat allemaal met ons doet. Niet vanuit een agenda, want daar doet Rob niet aan. Maar vanuit de bedoeling, vanuit wat ontmoeten we.

De eerste avond waren Merlijn Twaalfhoven en Tjitske Bergsma te gast. Lisa Hu en Annette van Valkengoed de tweede avond. Arjen Wals en Maureen Baas de derde avond. En vanavond zijn we met Eva Vesseur en Peter Rombouts. Alhoewel wij eigenlijk meer bij Eva Vesseur op Klein Amsterdam te gast zijn.

En Rob Martens, wij gaan samen met Rob van der Poel van NIVOZ met zijn drieën wederom de vierde avond vormgeven. We gaan elkaar deze keer niet meer voorstellen, want dat is de afgelopen avonden wel genoeg gebeurt.

Maar ik ben wel heel benieuwd, Rob, ik heb gisteravond nog het boek *We moeten spelen* doorgebladerd, op zoek naar het woord waar we het vanavond over gaan hebben: de tussenruimte. Maar dat woord 'tussenruimte' komt in jouw boek helemaal niet voor.

Rob Martens

Haha, dat is een lekkere opening, Jan Jaap. Nu sta ik al gelijk met een mond vol tanden. Ja, de tussenruimte is natuurlijk zoals wij hem opvatten, de plek waar gespeeld wordt, de plek met bepaalde kenmerken, waarin van alles kan gebeuren. Waarin je jezelf kan gaan laten zien. Waarin we, wat heel vaak voorkomt in spel, van rol gaan wisselen. Van betekenis gaan wisselen. Van functie gaan wisselen. En een plek, dat niet het gewoon leven is, zoals Johan Huizinga het noemt. Maar een plek waar iets kan gebeuren. Dat is de kern van de tussenruimte.

En ik heb hier net in Klein Amsterdam al een flinke rondleiding gehad. Het is een fantastisch gebouw om te zien en te zijn. Dit is dus de tussenruimte. De plek waar voor mij gespeeld gaat worden.

Jan Jaap

Daar gaan we het later uitgebreid over hebben. Ik geef daarvoor dan ook het woord graag aan Eva Vesseur. Jij bent een van de initiatiefnemers van Klein Amsterdam, met als ondertitel *Leren in de tussenruimte*. Ik ga nu nog niet vragen om een antwoord te geven. Maar ik ga jou eerst vragen Peter Rombouts, onze tweede gast, voor te stellen.

Eva Vesseur

Peter Rombouts is een man in de tussenruimte. Hij is oorspronkelijk organisatieadviseur en professioneel danser. En hij kreeg op een dag de geest en dacht die twee moet ik met elkaar combineren. En voor mij staat ook symbool voor de tussenruimte, dat je je niet beperkt tot een discipline, maar eigenlijk leert spreken vanuit de taal die jou het beste past. En dan is taal een breed begrip. Dan zit het misschien meer in betekenis. In het voorgesprek dat we met elkaar hadden deed Peter een belangrijke uitspraak over een regel in die tussenruimte: *er bestaat geen goed of fout. Er is alleen maar variatie*. Wat mij betreft is dat het thema voor deze avond. We mogen fouten maken. We mogen falen. Dat biedt een lekker gevarieerd programma, toch, Peter?

Peter Rombouts

Ik mag dus Eva voorstellen. Al bij de inleiding was er een te gek filmpje, maar dat heeft misschien niet iedereen gezien. Wij zijn hier dus in Klein Amsterdam. En dit gebouw ademt aan de ene kant rebelsheid uit, het laat zien dat het echt ook anders kan. En aan de andere kant ook liefde en zorgzaamheid voor het kind, voor onderwijs.

En dat is volgens mij ook precies wat Eva kenmerkt. Want Eva - ik ken haar nu een week – is een rebel en een zorgzaam type tegelijkertijd. Want hoe cool is het om te zeggen dat je een school hebt opgericht. Dat je ziet dat het anders kan. En dat het misschien ook anders moet. En dat je dan zegt; ik richt gewoon een school op in Amsterdam Noord, in het havengebied. Zelf zegt ze erover: *ik heb per ongeluk een school opgericht*. Wat ik wel een te gekke zin vindt.

En ik kijk er heel erg naar uit om deze avond samen te gaan maken. Wat heel leuk was tijdens de kennismaking, dat we niet wisten dat tussenruimte zo'n

belangrijk woord was voor ons. En voor Eva ligt het zelfs onder het onderwijsconcept. Dus daar vinden wij elkaar.

Jan Jaap

Dank je wel, Peter. Eva. In het introfilmpje vlak voor acht uur, sprak je een ontzettend mooie zin uit: *jullie leiden op voor oorspronkelijke ruimdenkers en ondernemende doeners*. En jullie titel van jullie stichting is Leren in de tussenruimte. Eva, kun je mij meenemen, wat is dat? Wat is tussenruimte? En wat ontmoet je daar?

Eva

Nou, als je deze vraag achter elkaar stelt, zit de tussenruimte voor mij ook in de oorspronkelijke ruimdenkers. Dus dat je eigenlijk iets anders formuleert, of iets anders benadert. Of waardoor je er stiekem over na gaat denken. Voor mij is dat 'leren in de tussenruimte'. Wij hebben een onderwijssysteem, dat hebben wij al honderden jaren. Dat verandert of dat wordt misschien wel steeds systematischer, steeds vaster, steeds efficiënter georganiseerd. En voor mij geeft dat begrip tussenruimte weer ruimte om het anders te bekijken. Om je niet te beperken tot wat wij kennen als onderwijs. Maar het veel ruimer te zien. Het leren in de tussenruimte.

Jan Jaap

Mooi. Peter, zou jij die vraag ook kunnen beantwoorden? Wat is voor jou de tussenruimte? Want het is een woord wat ons bindt?

Peter

Voor mij is een tussenruimte iets wat je creëert in de dag. En in het alledaagse werk. Waarbij je eigenlijk zegt, ik stap even uit de orde van de dag. Ik stap even uit het patroon. Ik stap even uit de waan van de dag. Het gaat dan over dat wat er echt toe doet, over de vragen die je echt bezig houden, om daar dan ruimte voor te scheppen, om op een hele andere manier echt ruimte te maken voor die vragen. Om daar diep naar te luisteren. Om daar ook even zonder oordeel naar te luisteren. Om echt even te kijken: wat wil dit mij zeggen?

En daarvoor moet je soms, nou ja, een situatie creëren waarbij je dus ook soms even de spreektaal verlaat. Dus waar je eigenlijk de trein van alledag doorbreekt. En als je dat met een energie doet - een creatieve energie, of een maakenergie, of een spelende energie waar het vandaag over gaat - dan loop je zomaar het risico dat je op diepere lagen komt, op dat waar het echt over gaat. Dat komt dan misschien naar boven, dat wordt zichtbaar. En dat wordt bespreekbaar.

Daar kun je dus mee werken. Dus het werken in die tussenruimte is voor mij ook een manier om dingen zichtbaar te maken, anders dan dat je alleen maar woorden gebruikt of in het gesprek blijft wat je normaal altijd met elkaar voert.

Jan Jaap

Kun je mij eens meenemen: wat ontmoet je daar dan? Of wat gebeurt daar doen? Misschien ook vanuit het werk dat je doet?

Peter

Ja. Dus kijk, in mijn geval combineer ik de dans en organisaties. Dat betekent, ik kom altijd binnen op een vraag. Er is iets aan de hand. Of er is een vraag. Of op zijn minst een thema. En wat ik dan doe is, dat ik na een vrij korte tijd, laten we zeggen een minuut of drie, zeg: *vind je het goed dat ik even dans?* En dat is eigenlijk een spelsituatie creëren. Waarbij je zegt: ga maar gewoon kijken en vraag jezelf af, *wat wil er gezegd worden?* Dus even niet op basis van alle inhoud, alle context of wat we allemaal aan boord willen nemen. Maar in de zin: *wat wil er op ons afkomen? Dus wat heeft die dans ons te zeggen?* Je zou kunnen zeggen: in de complexiteit van de geleefde ervaring.

In het onderwijs, of welke context dan ook, hebben woorden niet altijd de mogelijkheid om aan die complexiteit en de gelaagdheid van het leven recht te doen. Dus voor mij is het echt een manier om even in die ruimte te spelen. Waardoor eigenlijk aan de dingen weer recht gedaan kan worden, aan alle lagen die erin zitten. Alle lagen, alle paradoxen, alle complexiteit, aan alles wat maar moeilijk woorden krijgt. En dat wordt dan in één keer zichtbaar, voelbaar en ervaarbaar. En dan kom je met elkaar op een plek waar de diepere waarden

over waar het vraagstuk over gaat, in een keer heel zichtbaar en tastbaar worden.

Jan Jaap

Neem me even mee Peter in wat je doet. In het voorgesprek gaf je ook aan dat je op de HKU doceert. En heel vaak als je een nieuwe groep voor je hebt, begin je ook met een dans. Kan je me vertellen hoe dat werkt en ook wat het vervolgens doet bij die studenten?

Peter

Als ik een nieuwe groep studenten krijg, dan stel ik altijd vrij snel voor aan de zaal of de klas: mag ik even voor jullie dansen? Dat is natuurlijk een beetje een gekke vraag. Het is ook niet zozeer dat ik ga dansen en laat zien wat ik kan in de dans. Want dat vind ik ook zo mooi in het boek van Rob Martens: mensen zien meteen of het echt is of niet echt is. Dus ik improviseer. Ik ga staan en ik laat me zelf even zien. En dat doet iets heel wonderlijks met die student. Want ergens stap ik dan even uit de rol van de klassieke docent. Ik stap even in het veld. Ik stap even in de speelruimte. Als eerste. Dus ik ga ook *voor*, in die zin. En doordat ik er als eerste instap, komen die studenten er ook op een bepaalde manier in. Dus in de reactie op die dans. Dan zegt een andere student: ja ik wil ook even bewegen. En dan zegt een volgende: ja ik wil wel even iets zingen of even iets zeggen. Of ik wil even iets schrijven. Dus dan ontstaat er eigenlijk een spel, zonder dat we eigenlijk hebben afgesproken wat we precies gingen doen. Het is dus eigenlijk een opening. En wat dat volgens mij doet, is dat ik heel even het speelveld horizontaal maak. Ik weet het ook even niet als ik erin stap. Ik laat mezelf even zien. Ik durf daar ook kwetsbaar in te zijn. En het feit dat zij voelen dat ik het ook even in die ruimte niet weet en dat we er allemaal in mogen, dat doet volgens mij iets heel bijzonders.

Het wordt horizontaal in de relatie docent-student, in ieder geval in de tijdelijke ruimte, in die tussenruimte. En dat is wat ik zelf wel spannend vind. Het is dat er volgens mij ook bijhoort: ik kan niet alles uitbesteden aan de groep. Ik kan niet zeggen: alles wat er nu gebeurt dragen we met elkaar. Voor een deel heb ik natuurlijk nog steeds een docentrol. Dat vind ik dus een

spannend punt. Over dat ik niet alles kan uitbesteden. Dat ik nog steeds een verantwoordelijkheid heb.

Dus wat er bijvoorbeeld nog niet zo lang geleden gebeurde, na zo'n dans, is dat allerlei studenten in een keer de vrijheid voelde om in de zelfonthulling te gaan. Maar dan ook vrij heftig, zou je kunnen zeggen. Dus die gingen allemaal hele persoonlijke dingen delen. Dat had ik niet voorzien. Dat was ook niet de instructie, dat was ook niet per se de intentie. Maar het gebeurde wel. En dan geloof ik wel dat ik weer een docentenrol heb om dat dan in goede banen te leiden. Dan kan ik niet zeggen: *nou jongens, we staan allemaal in een speelveld*.

Dat vind ik wel een interessant punt over er zelf in stappen en tegelijkertijd ook iets dragen. Wat kan je met elkaar dragen?

Jan Jaap

Dank je, mooi verwoord. Ik zou de bezoekers vanavond willen vragen om je camera op speakerview te zetten, want dan zie je soms iemand groot, maar dan zie de anderen die veel in beeld zijn ook in ander perspectief. Ook op dit gebouw. Dan krijg je misschien een leuk inkijkje in het gebouw.

Eva, kan jij even aangeven wat er bij jullie op school gebeurd als jij de tussenruimte met leerlingen opzoekt. Hoe doe je dat op jouw basisschool? Want ik kan me voorstellen dat het heel veel van jullie als onderwijsteam vraagt. Hoe zetten jullie die deur open naar die speelse ruimte? Waartoe je wel uitgenodigd kan worden, maar die wellicht niet altijd te regisseren valt. Hoe doen jullie dat?

Eva

Nou, ik moest bij het verhaal van Peter heel erg nadenken over zijn woorden. Je mag een hele avond praten met iemand die vragen danst. Dat maakt mijn werk ook heel veel leuker. Want het is in het onderwijs best een drukke baan, met veel praktische dingen. Naast dat het best speels is en dat je echt wel die tussenruimte op kan zoeken. Want ik sinds ik Peter vorige week heb ontmoet, dacht ik heel vaak: als er iemand wam met een ingewikkelde vraag komt, dat ik

dacht: ik kan die vraag ook dansen. En dat gaf mij enorm veel ruimte, waardoor eigenlijk alles minder zwaar werd. Haha. Ik moest er ook beetje van giechelen. Want ik ben hier ook de directeur, dus ik krijg de hele dag best ingewikkelde vragen. Van kinderen zelf, tot aan vragen over de wc die weer is overspoeld, tot: ik wil eigenlijk liever naar huis dan dat ik hier sta. Dus de afgelopen week heb ik in mijn hoofd ook heel veel vragen beantwoord van mensen met een dans.

Ik heb ook het idee dat wat wij binnen het onderwijs altijd de waarom vraag stelt: waarom zijn we dit eigenlijk aan het doen? Dat we dat als tussenruimte zien. Je probeert altijd dynamisch te zijn, dus je zet nooit iets vast. We zetten, we beitelen nooit iets in steen, maar we gaan altijd een soort van *design thinking* proces in, waardoor je veel maakt, veel reflecteert, veel herziet en opnieuw doet.

Bij ons zit de tussenruimte ook in het gezamenlijk ontwerpen van onderwijs. We nodigen op Klein Amsterdam partners uit van buitenaf, dus we ontwerpen het onderwijs niet helemaal zelf. Wij hebben nou eenmaal die onderwijsexpertise, maar we gaan er ook vanuit dat we experts van buiten juist heel goed kunnen gebruiken. Inhoudelijk, voor ons onderwijs.

Als wij een project hebben over duurzaamheid, dan nodigen we experts uit op het gebied van duurzaamheid uit, of we nodigen de stadsecoloog uit, of de gebiedsadviseur van de gemeente Amsterdam. Bij een brainstorm hebben wij eigenlijk zoveel mogelijk mensen in de klas en zo veel mogelijk onderwijs buiten de deur. Dus dat we niet altijd een school zijn als we in het gebouw zelf zijn. Natuurlijk, dat is een veilige omgeving voor kinderen, dus daar vind ons onderwijs plaats en dat willen we zo veel mogelijk controleren. Maar er is meer. Onderwijs kan ook leerervaringen zijn in een tussenruimte, buitende school. We hebben twee weken geleden een hele dag gekookt, worsten gemaakt met Joris Bijdendijk bij het Rijksmuseum. Dat is een fantastische leerervaring. En het is natuurlijk. Dat is niet een school, maar dat was totaal leren in de tussenruimte. We stonden in de Rijkstuin. En één jongen heeft alleen maar aan die worstmachine gedraaid en hij werd er zielsgelukkig van.

Die kinderen hebben daar een enorm rijke leerervaring opgedaan die ze anders echt niet hadden gehad als ze de hele dag in een klaslokaal hadden gezeten. Dus het is steeds de grenzen opzoeken wat onderwijs is, in de tussenruimte. Ook in je eigen werk steeds de vraag stellen: waarom doe ik dat? Doe ik dat nog goed? Ga ik het op een andere manier proberen, zonder dat er iemand meekijkt en zegt 'nee, je moet echt naar rechts, want dat is de enige weg'.

Het is dus veel meer een soort conceptueel idee dan dat het een praktisch uitvoerbaar iets is. Waarbij je zegt: oh die telefoon, die staat in de tussenruimte. Of dat uurtje, dat is de tussenruimte.

Jan Jaap

Het is misschien een beetje de kunstenaarsmindset waar Merlijn Twaalfhoven in de eerste uitzending zo mooi over sprak. Maar hoe lukt het jou om telkens de deur te openen naar de tussenruimte, ook in de hectiek om je heen? Want je moet ook zelf veel ruimte hebben om te bedenken: het is koud buiten en het regent, kom we gaan worsten draaien bij het Rijksmuseum.

Eva

Hoe ik die ruimte houd? Het is eigenlijk een vereiste om je werk goed te kunnen doen, maar dat lukt me niet altijd hoor. Het is net als dat we weten dat het voor iedereen gezonder is om een rondje buiten te lopen tijdens je lunchtijd, maar het niet altijd goed uitkomt. Je weet dat sommige dingen goed voor je zijn en dat het je je professionele kwaliteiten ten goede komt, maar toch maken wij heel veel beslissingen die gebaseerd zijn op efficiëntie, op verwachtingspatronen en op wat anderen van ons verwachten. Dus ik denk dat het heel belangrijk is om steeds uit te spreken hoe essentieel die tussenruimte is. En hoe essentieel het vrijdenken is, wil je kwaliteit kunnen blijven garanderen. En wil je je ook professioneel kunnen ontwikkelen.

Jan Jaap

Peter, is dat wat jij bedoelt met 'jezelf op het spel zetten'. Is dat wat zo bepalend is? Om jezelf in die tussenruimte uit te nodigen.

Peter

Ja, ik geloof heel erg in dat zelf instappen. Ook als docent, of als organisatieadviseur, of als bestuur van een school, of vanuit welke rol dan ook. Het is op een bepaalde manier ook kwetsbaar, zou je kunnen zeggen. Je weet niet wat er gebeurt. En ik noem dat graag 'jezelf op je spel zetten'. En dat ken ik zelf uit mijn danscarrière. Als ik het podium op moest in het theater, dan stond ik in de coulissen en dan had ik soms zo'n moment, als het voor mij belangrijk was, dan had ik zo'n sensatie waarin alles in mijn lijf zei: *ik moet het podium op, dat is mijn plek*. En tegelijkertijd zei alles in mijn lijf: *ik wil hier weg*.

Dus niet eens het hoofd en het hart. Nee alles in mij zei: ik wil er heen, en alles in mij zei: ik wil weg. En dat moment ben ik 'jezelf op het spel zetten' gaan noemen. En ik geloof dat ik daar ook niet normerend in zou willen zijn om wat dan het goede is om te doen. Soms is het meest moedige om dat podium op te gaan en soms is het meest moedige om niet dat podium op te gaan. Het is dat hele idee dat je dat dan opzoekt. En mijn idee over organisaties en in sommige gevallen ook over onderwijs, is dat we die momenten eigenlijk er uit organiseren. Dat we daar liever niet komen met elkaar. Dus daar blijven we ver van weg. Dat organiseren we er eigenlijk uit. En mijn idee is dat als je het echte een plek geeft, met elkaar, dat er dan wonderlijke dingen kunnen gebeuren. Dan voel je dat er iets op het spel staat.

En misschien - een klein bruggetje - kan ik het ook aan Rob Martens vragen. De voorgaande maandagavond was ik er ook bij en toen ging het ook over dat spel vrij is, en in zekere zin ook geen nut dient, dat zou je kunnen zeggen. Terwijl wat Eva vertelt, maar ook in mijn werk, wij spelen met echte dingen, zou je kunnen zeggen. Met een echt vraagstuk. Dan zijn er ingrediënten die wel degelijk tot de echte wereld behoren. Tussen aanhalingstekens. Ik weet niet precies wat dat betekent als ik dat zeg. En dat vind ik zelf dus heel spannend in het denken over spel.

Rob Martens

Het is natuurlijk een wezenlijke vraag. Ik vind ook dat Peter en Eva min of meer mijn boek samenvatten. Spel zit vol met paradoxen. Zozeer dat heel veel mensen zeggen: het valt eigenlijk niet te begrijpen. Want als het nergens om

gaat, wat een kenmerk van spel is, als je buiten het spel niet wordt afgerekend, waarom ben je er dan zenuwachtig voor? Of waar maak je je dan druk over? En als het niet echt is, waarom moet het dan wel echt lijken. Of waarom projecteer je er heel veel van je leven of van je werkelijkheid in? En kan je heel veel in de dans projecteren die Peter laat zien.

De titel van mijn boek was ook eigenlijk eerst: *spel is niet wat het lijkt*. Soms denk ik dat is misschien toch wel treffender. Ik denk dat vooral ook Peter dat heel mooi belicht met zijn vraag. Juist omdat je afstand neemt, juist omdat je de tussenruimte opzoekt, juist omdat je heel veel spelregels loslaat, juist daarom wordt het spannend. Omdat je daardoor een onbekende ruimte ingaat. Omdat je verbanden gaat leggen, of lagen gaat zien die misschien verborgen waren.

Toen ik mijn boek schreef heb ik als het ware mijn professionele dokters- of werkjas uitgetrokken, en ben ik iets gaan doen waarvan ik dacht, nou dat vinden heel veel mensen raar, maar tegelijkertijd moest het gebeuren. Het is die tegenstelling: het moet, en ik durf het eigenlijk niet. Of ik ga iets laten zien, en de regels zijn weg. Dus dat is precies wat gebeurt, juist omdat je regels wegtrekt, kun je er heel veel in projecteren. Ik heb het meegemaakt, mensen die met playmobiel speelden om werksituaties na te doen. En die bijna slaande ruzie kregen, juist omdat het vrij is. Dan ga je er heel veel in zien.

Jan Jaap

Mooi, vandaar ook je titel *We moeten spelen*. Die tegenstrijdigheid. we gaan nu ook een stukje uhm op het spel zetten eigenlijk, Rob. Jij hebt een vraag meegenomen naar deze avond. En misschien kun je hem zelf inleiden. En die vraag gaan we daarna aan Peter vragen voorleggen.

Rob Martens

Peter wist niet wat de vraag was die ik ging stellen, maar hij heeft hem zelf al perfect in geleid. En de eerste vraag die in de chat werd gesteld, was eigenlijk een herfrasering van mijn vraag, dus hoeveel toeval is er? De vraag is: je gaat jezelf op het spel zetten, je vind het heel spannend om te doen, toch doe je het. Niet heel veel mensen is dat gegeven om dat te durven, een dans te doen voor een groep of een klas. En dan te zien wat er gebeurt. Mijn vraag is

eigenlijk: hoe durf je het? Waar haal je het vandaan? En misschien anders geformuleerd: waarom wil je jezelf op het spel zetten?

Jan Jaap

Mooie vraag. Peter, heb je nog een wedervraag, of heb je meer verduidelijking nodig?

Peter:

Ik hoor hem even niet aan mij persoonlijk, maar ik hoor hem in het algemeen. Dus wat vraagt het eigenlijk om jezelf op het spel te zetten? En waarom zou je dat überhaupt willen? Dus ik zou hem liever even van mij afhalen, van mijn praktijk. Rob, kan ik nog even doorvragen?

Dus het idee is dus eigenlijk dat ik die vraag zo dadelijk dans. Dat hebben wij wel afgesproken. En dan neemt Rob van der Poel ons mee hoe we daar mee omgaan. Misschien heb ik wel een kleine tussenvraag. En dat is als je kijkt naar jouw boek, was voor jou jouw boek een vorm van jezelf op het spel zetten? Kan je daar iets over zeggen?

Rob Martens

Ja, om een aantal redenen. Omdat er iets raars was. Omdat ik schrijf niet als een wetenschapper, dus het is ook iets dat totaal niet meetelt. Dus je zou kunnen zeggen, het is als een organisatiekundige in een professioneel traject een dans doet. In die tussenruimte. Daar kun je het een beetje mee vergelijken. Hoewel ik met ademloze bewondering kijk naar dansers. Maar wat ik er heel belangrijk aan vindt - en dat hoorde ik jou ook zeggen en dat is wat het ook spannend maakt - je gaat heel veel van jezelf laten zien.

Mensen kijken heel graag naar spel, spel vindt men interessant. We gaan op zoek naar wie we zien. En als ik kunst zie en als ik dans zie, dan ga ik heel erg kijken. En dan vraag ik me af wie ik zie als mens. Wat zie ik, wat voelt Peter, wat denkt ie, hoe gaat hij er mee om met die rare tegenstelling in een bijna leeg schoolgebouw? Met camera's uit allerlei hoeken op je gericht. Dat moet spannend zijn. En we gaan allemaal aandachtig kijken en er misschien alles van

vinden. Dat is het spannende, juist omdat het een soort kader loslaat, waarin je heel veel van je jezelf kan verbergen.

Nou ja, misschien als laatste: vanavond is weer een aflevering van Klassen. En toen ik van de week de eerste uitzending terugkeek, moest ik heel erg denken: er is niets veranderd. Het is nog precies hetzelfde als toen ik - meer dan 30 jaar geleden - op de havo zat. Ik herken alles nog. En eigenlijk wat jij doet, is heel veel loslaten, door een hele andere manier van werken. Door te spelen.

Peter

kan ik nog een paar dingen zeggen voordat we naar Rob van der Poel gaan. Ik begin hem nu te voelen trouwens, dus we zitten in het goede spel, zou je kunnen zeggen. Wat ik nog zou willen meenemen dadelijk, voor mij is die dans mijn poging om - mijn belofte eigenlijk ook - dat ik het maximale geef dat ik in mijn mogelijkheden heb - waar de vragen over gaat. Dans is nu eenmaal mijn vorm, maar volgens mij zijn er ook andere vormen van spel. Voor mij is dans dan de manier om even mijn oude denken erover te parkeren. Dus je kijkt niet naar een uitbeelding van wat ik er van denk. En dat ik dat uitbeeld in een dans. Dus die dans is voor mij ook een vrije ruimte om te onderzoeken: wat zou het kunnen zijn? Dus daarvoor moet ik helemaal oordeelloos worden. Zoveel als het kan, zou je kunnen zeggen.

Ik vind namelijk het mooiste van die tussenruimte, dat je ook zelf totaal verrast wordt. Dus dat je niet een bevestiging krijgt van wat je al dacht, maar dat het in het moment echt ontstaat. Dus nog even ter inleiding, over dat punt van dat loslaten, dat dingen niet zomaar worden losgelaten. Dat dingen soms worden vastgehouden. Niet vanzelf veranderen. Het gebeurt niet zomaar. Sorry, dat wilde ik nog even, even toevoegen.

Rob van der Poel

Goed, dan neem ik hem over. En wil ik eigenlijk aan Rob Martens nog een keer vragen of hij zijn vraag in één zin kan stellen.

Rob Martens

Wat is het dat mensen dat jij je, zich willen laten zien in spel en zichzelf zo op het spel zetten?

Rob van der Poel

Ok, wat is het dat jij de mens zichzelf wel/niet op het spel wil zetten? Dat is de vraag die Peter meeneemt in de dans. En ik vraag iedereen nu zometeen te kijken, naar die dans. Niet zozeer om er iets van te vinden, maar meer om te kijken en te ontdekken wat het oproept.

Wat is jouw ervaring als je daar naar kijkt? Wat heeft het jou te zeggen? En op die manier te kijken.

En voordat Peter zijn plaats kan innemen, zeg ik ook nog tegen iedereen dat het helpt als je nu Peter Rombouts pint. Dat wil zeggen dat je zijn scherm even vastzet. Dat doe door je cursor in zijn vakje te zetten. Er staan drie puntjes. Dan zie je mute staan en drie puntjes. En dan kan je daar op klikken en dan zegt-ie - dan krijg je een heel arsenaal aan dingetjes - en dan zeg je pin. En daarmee krijg je zicht op de dans van Peter vanuit *zijn* camera. Dus dan zit je er dicht op.

En daarnaast, dat heb ik dus nu ook gedaan, daarnaast zullen Jan Jaap en Rob en ikzelf ook een perspectief op zijn dans geven. Dus dan kan je bovenin het scherm ook in meekijken. Dus je krijgt verschillende perspectieven op de dans. Ok. Wat mij betreft kunnen we starten. En dan kom ik zometeen terug, na de dans.

dans

Rob van der Poel

Dank je wel Peter. Nu is aan iedereen de uitnodiging. Je krijgt 2 a 3 minuten de tijd om woorden te geven aan jouw ervaring, aan dat wat het je heeft te zeggen. Aan dat wat je gezien hebt en waarbij je probeert weg te blijven van dat wat je er van vindt. Wat heeft dit opgeroepen in jou? Dus die tijd gaat nu in.

Stilte

Misschien zijn het woorden, misschien het gedachten, misschien zijn het beelden. Leg ze vast in jouw taal. Als vrij kunstenaar. Blijf nieuwsgierig wat er ontstaat. Wat er op papier verschijnt.

Jullie hebben nog ongeveer een half minuutje. Probeer het even af te ronden. Of te kijken waar je de komma zet. of de punt. Of waar je het papier loslaat. En wat we nu gaan doen, is allereerst om de pin eraf te halen. Want anders blijf je hem volgens mij bij Peter hangen. En dat is uiteindelijk niet de bedoeling nu. Dus je haalt remove pin, dat zie je bovenin links bovenin naast in het scherm zie dat staan in het beeld van Peter. Die druk je in.

En vervolgens gaan we nu in een breakout. En daar kom je 2 of 3 anderen tegen. En wat je doet is: je laat zien of je leest voor wat er op papier staat. Maar je begint met de vraag. Dus je vraag van Rob die zet je er nu boven. Van Rob Martens. *Wat is het dat de mens zichzelf wel/niet op het spel wilt zetten.* Die vraag schrijf je er boven. En dan lees je je tekst voor. Of je laat je beeld zien. En dan sluit je weer af met diezelfde vraag. En de anderen luisteren. En vervolgens doet de ander dat, doe je dat een voor een. En het blijft een uitnodiging om in te stappen, je bent daar vrij in. Maar we worden allemaal in ieder geval naar een break-out room geleid van 3 of 4 personen. Ok. Kijk wat er wil gebeuren. Eerst de vraag, dan jouw stukje, en dan jouw vraag. En dan de volgende. Ik maak nu even de rooms en dan geef ik jullie dus 5 minuten tijd om dit met elkaar te doen.

In breakout room:

Charlotte: Goedenavond.

Jan Jaap: Goedenavond.

Charlotte: Nou, heb je ook wat opgeschreven Jan Jaap?

Jan Jaap: Ja, is dat de uitnodiging of ik wil beginnen? Ik heb net al alles gezegd, om even naar jullie te luisteren. Dus wil jij beginnen, Charlotte?

Charlotte: Dat kan. Wat is het dat de mens zichzelf niet op het spel wil zetten? Verbinding, vriendelijkheid, kwetsbaarheid, zichtbaar, openstellen, toegang, samen. Dat heb ik opgeschreven.

Jan-Jaap: Kun je nog een keer die woorden zeggen?

Charlotte: Verbinding, vriendelijkheid, kwetsbaarheid, zichtbaar, openstellen, toegang, samen. Wil je er toelichting bij?

Jos: Dit schiet alle kanten op in mijn hoofd.

Charlotte: Want wat waar schiet het heen?

Jos: Nou, nee, ik kan hier niets mee. Zat er trouwens muziek bij? Nee, het was gewoon iemand die bewoog. Ik zat echt me helemaal wezenloos te redeneren van wat vind ik hiervan, wat gebeurt hier nu eigenlijk? Ik snap jouw woorden wel. Maar dan is het meer, omdat die woorden naar mij reflecteren op de zin wat is hier dat de mens zichzelf niet op het spel zet. Daar kan ik wel woorden bij plaatsen. Maar niet bij die dans. Daar kwam ik geen stap verder mee.

Charlotte: Maar dat is grappig, want ik heb eigenlijk niet aan de vraag gedacht toen ik de woorden opschreef. Het is grappig als je dan zegt dat het voor jou zo verbonden is aan die vraag. Deze woorden kwamen bij naar boven toen hij aan het dansen was. En daar ging het ook over, over die kwetsbaarheid. En ik vind het ook echt kwetsbaar als iemand zo zonder muziek, zo gaat bewegen. En hij weet dat er zoveel mensen zitten te kijken. En die misschien ook in verwarring zijn. Van wat doet hij, en wat gebeurt er dan met mij? Ja, dat zorgt voor mij dan automatisch voor een soort verbinding, omdat je zo kijkt naar iemand die zich zo kwetsbaar opstelt. Dat je dan altijd... ja, vandaar bijv vriendelijkheid. Daar kan je dan alleen maar met een bepaalde vriendelijkheid, medemenselijkheid naar kijken. Dus dat deed het met mij eigenlijk. Omdat ik dacht, jeetje, ook een soort een stukje verplaatsen dat je dan zit te doen. Jezelf openstellen daarvoor.

Jan Jaap: Ik vind dat je dat mooi omschrijft Charlotte, want ik de vraag anders beluisterd. ik heb opgeschreven: Wat is het dat je jezelf op het spel wilt zetten.

Charlotte: ja hij voegde hem toe, Rob van der Poel. Hij zei aan het eind nog of je het op het spel *wilt* zetten of waarom je het niet op het spel wilt zetten?

Jan Jaap: ik had het positieve onthouden. Ik stond hier dus naast te kijken, naar die dans. En die kwetsbaarheid. Ik kreeg een enorme knoop in mijn buik. Ik ben gaan podcasten over het onderwijs, omdat dat het meest enge was dat ik kon bedenken. Ik vind het eigenlijk heel spannend om vragen te stellen en op het goede moment ,de juiste vragen te stellen. Dus wat hij omschreef als: je wilt het podium op, je staat in die coulisse en je wilt eigenlijk wegrekken. Dat is het gevoel dat ik continu heb. En toen hij die dans ging doen, was dat ook precies de knoop in mijn buik. Ik voelde eigenlijk wil ik heel graag iets doen, maar ik

vind het ook ontzettend eng. En ik weet niet of je dat herkent, maar dat je achteraf heel blij en heel trots bent over wat je dan gedaan hebt.

Dus wij staan hier in een hele grote ruimte, hij staat heel kwetsbaar te dansen, tenminste dat gevoel riep het in me op. En dat ik dacht: waaah, straks gaan we die breakout weer uit en dan moet ik weer een vraag stellen.

Jos: Dat herken ik helemaal, maar niet in relatie met die dans. Daar miste ik hem. Ik bedoel vanuit mijn positie heb ik ook regelmatig dat ik dat dan moet en dat ik vind dat ik dat ook moet doen. En dat het ook best eng is om te doen. En inderdaad dat je achteraf denkt: wow, het is goed gegaan. Dus wat jullie zeggen, herken ik. Alleen bij mij was ik de link met die dans kwijt.

Jan Jaap: en waar zat dat hem in voor jou?

Jos: Ja dat wat jullie beschrijven met ongemakkelijk, dat voel ik niet zo zeer. Ik denk: hij deed het gewoon.

Einde breakout room

Rob van der Poel

Goed volgens mij zijn we allemaal weer terug. En ik vraag Eva, die ook meegeschreven, iets gemaakt heeft n.a.v. wat ze gezien heeft om erin te komen. Wil je met ons te delen wat er op papier is verschenen.

Eva

Ja, ik dacht als Peter durft te dansen, dan moet ik ook iets durven. Dus ik heb geprobeerd om te schrijven terwijl hij danste. En dat ga ik jullie nu voorlezen:

Droogvliegen

Alleen

Hij loopt op een metrostation

Alleen

Hij vraagt waar hij mag landen

Maar niemand antwoordt

De mensen vliegen weg

Hij vraagt het nog een keer

Waar mag ik landen, waar is mijn plek?

De aarde draait en draait, de metro flitst

*en ik verlang maar zwem op deze droge plek
men zucht
De mensen zuchten
Hij gaat weer zitten achter zijn bureau
en ik zucht ook
Hij laat zich langzaam glijden door de bodem
En stijgt erboven uit.*

Rob van der Poel

Wil je dat nog een keer voordragen? En dan met de vraag die erboven staat. En eronder staat.

Eva

Wat is het dat de mens zichzelf wel/niet op het spel wil zetten?

*Droogvliegen
Alleen
Hij loopt op een metrostation
Alleen
Hij vraagt waar hij mag landen
Maar niemand antwoordt
De mensen vliegen weg
Hij vraagt het nog een keer
Waar mag ik landen, waar is mijn plek?
De aarde draait en draait, de metro flitst
en ik verlang maar zwem op deze droge plek
men zucht
De mensen zuchten
Hij gaat weer zitten achter zijn bureau
en ik zucht ook
Hij laat zich langzaam glijden door de bodem
En stijgt erboven uit.*

Jan Jaap

Dank je wel Eva. Ik ben wel even benieuwd wat die woorden van Eva eigenlijk bij jou doen, Peter.

Peter

Ja, ze raken me. (stilte) Ze hebben ook al ontzettend veel zeggingskracht. Ze hebben veel te zeggen. En soms heeft het even tijd nodig. Ik zou er eigenlijk niet teveel willen praten over wat Eva net teruggaf. Ik zou wel heel graag de tekst willen hebben, Eva, dus dank daarvoor.

Jan Jaap

Rob, jij hebt de vraag gesteld. Hoe is het voor jou?

Rob Martens

Ja, hoe is het voor mij? Ik kan daar ook helemaal geen woorden aan geven. Ik wil er één ding uithalen. Ik had namelijk het geluk, puur toeval denk ik, dat ik bij Peter in de groep zat. Een van die dingen om dit te doen, om te verschijnen in een dans, is dat het spannend is, om te zien wat er gebeurt. Hoeveel mensen waren er voor de break-out en hoeveel komen er terug? Dus dat is ook spannend. We doen iets met z'n allen, we zitten hier in Amsterdam-Noord en we doen een soort gezamenlijke ontdekkingsstocht dat nauwelijks is voorgekauwd. Dus we weten zelf niet wat er gaat gebeuren. En dat maakt het heel erg spannend.

Vrijwel niemand is vertrokken, maar voor hetzelfde geld vertrekken er 60 mensen, omdat ze denken: ik kan hier helemaal niks mee. En dat wil ik er graag uithalen. En dat is eigenlijk ontzettend tof om mee te maken.

Peter

Mag ik daar op reageren? Dus ik zei dat inderdaad, dat ik het best wel spannend vind, dat als we teruggaan er niet ineens 60 mensen zijn vertrokken. En dat maak ik in mijn werk natuurlijk ook mee. Omdat ik met de dans van het podium ben afgestapt in een context waar het niet normaal is. Je zou kunnen zeggen dat ik het risico neem dat mensen vertrekken. Hetzij fysiek, hetzij mentaal.

In het begin van mijn carrière, de eerste drie jaar, was ik daar heel erg mee bezig. Wat is dan toch? En ergens, het is toch ook een vorm van een gift of zoiets. Je hebt de wereld iets gegeven. En je hoopt natuurlijk dat de ander de gift aanneemt. Dat is de hoop die je erbij hebt, omdat je die intenties erbij hebt. Tegelijkertijd kon ik dit werk pas echt doen, vanaf het moment dat ik dat toch enigszins losliet. Dus het idee dat iedereen altijd mee is. Per se. Dus pas nadat ik het risico kon trotseren dat er een vorm van uitsluiting kan plaatsvinden. Ik geloof dat dat is wat het altijd spannend maakt. Dat je op het spel komt te staan. In die zin gaat het niet om mij, maar ben je bereid dat risico te trotseren. Omdat je ook weet dat er risico's aan vast zitten.

Jan Jaap

Ik vind het mooi wat je zegt. In mijn breakoutroom was er iemand die zei: *met die dans zelf had ik niet zoveel; ik kan wel begrijpen wat jullie zeggen, maar niet per definitie door de dans zelf*. Maar hij ging niet weg. Hij bleef er wel bij.

Ik moet ook even denken aan Eva die net die mooie woorden uitsprak. Ik ben toch even benieuwd hoe jullie dan omgaan met die wrijving of veroordeling om je heen. Of hoe je eigenlijk bij jezelf blijft of ook de ander uitnodigt om bij zichzelf te blijven.

Eva, ik moet even terugdenken aan onze podcast die we hebben gemaakt over het ontstaan van Klein Amsterdam. Jullie hebben een mooi onderwijsconcept, maar het eerste wat scholen om je heen deden, was rechtszaken beginnen. Want er mocht niet nog een school in dit gebied komen. Ik stel de vraag open, dus hoe blijf je dan toch heel dichtbij bij dat wat ontzettend waardevol is. In die tussenruimte. Terwijl heel veel mensen er ook wat van vinden.

Eva

Daar zit volgens mij het interessante risico. Want als niemand er iets van wil vinden, dan is het ook niet risicovol. Maar als je in de coulisse staat en je gaat dat podium op, maar daar zit niemand - of daar zit jouw fanclub die alles goed vindt wat jij doet - dan is er ook geen risico. Dus dan is er eigenlijk ook geen ontwikkeling of geen tussenruimte. Dus weerstand is ergens prettig, want dat maakt het risico groter. En voor mij geldt: ik ben ook een onzeker persoon, dus

ik heb wel een soort balans nodig. Van mensen die met mij ergens in geloven en mensen die tégen zijn. Maar die wrijving en weerstand kan alleen maar goed zijn.

Jan Jaap

Dan maak je het wel heel mooi, Eva. Je bent keihard aangevallen door alle schoolbesturen in Amsterdam, een school die vanuit deze visie vertrekt, die *motten* we hier niet. Letterlijk.

Eva

Zeker. En ergens vond ik dat ook grappig. Want ik ben ook maar één iemand. Dat je zoveel weerstand kan oproepen dat ik daar in een rechtszaal zat, of bij de gemeente. Dat zij allemaal dingen tegen mij hadden, mij aanvielen, met zoveel geweld zeg maar. Ik had niet zoveel te verliezen. Dat verschilt ook. Ik was dus een nobody die per ongeluk een school heeft opgericht. En ik had nog geen school en ik had nog geen verantwoordelijkheid over kinderen. Dat maakt dat ik niks te verliezen had en die stap wel durfde te zetten.

Ik zou dat nu heel anders doen. De weerstand, de verantwoordelijkheid neemt ook met zich mee dat ik nu met de hele organisatie die weerstand tegemoet moet treden. Niet zozeer meer als individu.

Jan Jaap

Waarom maakt dat het anders? Want bij het eerste kan je nog zeggen, was een leuk idee, ik stap eruit. Maar nu is het volgens mij heel anders.

Eva

Ja, nu maak je een beslissing voor veel meer mensen. Voor 200 kinderen, voor een team van 20 man. Dat betekent dat het consequenties heeft voor iedereen, niet meer alleen voor mij. Dus het maakt het gevoel van 'ik durf dat óf ik maak me kwetsbaar' wel iets ingewikkelder.

Jan Jaap

Peter, hoe is dat voor jou? Ik moet even denken aan dat artikel in Trouw wat volgens mij ook in de mail van de uitnodiging mee is gegaan. En die uitspraak van Milan Kundera: *Als alles gezegd is, moet de ware betekenis nog arriveren.*

Als organisatiedeskundige kom je in een organisatie terecht. En dan kom jij met een dans. Dat is misschien wel net zo spannend als een rechtzaak over het per ongeluk oprichten van van een school. Jij zet echt je lijf op het spel. ik kan me voorstellen dat je in de organisatiewereld wordt aangekeken, maar ook vanuit de danswereld wordt aangekeken. Vam wat doe je nou? Je staat er letterlijk tussen.

Peter

Ik geloof dat het grenswerk is, om het zo maar te zeggen. Ik denk dat het klopt. De danswereld die kijkt naar mij en zegt: wat jij met die dans doet, dat is instrumenteel, dus je zet die dans ergens voor in, daar is die dans niet voor bedoeld. En dan dans ik ook nog op een manier waarbij ik ook nog alle ideeën van esthetiek loslaat. Dat wat ik juiist ooit geleerd heb. Want die stylering zit me alleen maar in de weg voor de vraag waar het over gaat. Dus ik moet voor de dans die ik net heb gedaan, moet ik alles loslaten wat ik ooit in de dans heb geleerd. Daar zit, zou je kunnen zeggen, een deel een deel van de kwetsbaarheid, maar ook de kans. Nou ben ik even je vraag kwijt, Jan Jaap.

Jan Jaap

Nou, hoe ga je om met die weerstand?

Peter

Kijk, op het moment dat ik - zeker in het begin - die weerstand voelde... En weerstand betekent niet dat één of twee mensen iets erover zeggen. Maar dan heb ik het bijvoorbeeld over een groep van 60 man.

Ik kan het me nog goed herinneren bij een gemeente dat 59 van die mensen zeiden: *dit gaan we niet doen*. Dus we doen hier niet aan mee. En dat zag ik, omdat ze helemaal geen contact meer met mij maakten en uit het contact waren. En dan sta je daar dus met je lijf. Naakter kan bijna niet, zou je kunnen zeggen. En dan ga je naar huis en dan denk je: *waarom wil ik dit?* Eigenlijk heel

mooi die vraag van Rob: waarom wil ik dit? Waarom vind ik dit belangrijk? Tot en met: wat doe ik mezelf aan? En wat doe ik anderen aan? Mag ik het anderen wel aan doen? Al die vragen kwamen naar boven. En dan denk ik de dagen erna: ik stop er mee. Wie wil dit? Waarom wil je dit? En dan op dag drie denk je: ja, maar wacht even, dit is geloof ik wat ik te doen heb. En misschien moet ik er nog beter in worden. Volgens mij gaat het hier over.

Dus ik zou mooie verhalen willen houden dat ik dit werk nu 6 jaar doe - en die grote afwijzing gebeurt me gelukkig niet meer zo vaak - maar het risico is er altijd. Want als het risico er niet meer zou zijn, dan wordt het dus een trucje, een kunstje. Ja, dan zijn we ver weg van waar we het vanavond over hebben. Dus het feit dat het risico er altijd is, dat ik elke keer, bij elke opdracht nog steeds dat moment voel van: mag ik alsjeblief ook gewoon thuisblijven. Dat is geloof ik de plek *where the magic happens*. En er is iets in mij dat dan zegt: daar wil ik wel naar toe. Omdat ik ook weet dat het een lange belofte kent. Omdat ik ook weet wat het kan veroorzaken, wat het aanlokkelijk perspectief is, om het zo te zeggen. Het kan namelijk doorbrekend werken. Ik vind dat Hannah Arendt, de filosoof, daar een hele mooie zin over heeft. Zij veel over de tussenruimte geschreven. Zij zegt dan ergens dat die tussenruimte een plek is om de liefde te laten landen. Dat is een waanzinnig mooie zin. Ze heeft het dan over de liefde voor de wereld. Dus het kan niet zonder slag of stoot. Maar je creëert een plek waar schoonheid mag landen, waar liefde mag landen, waar even compassie mag landen, midden in die soms harde wereld, om het zo maar te zeggen. En dan voel ik het weer: dit is geloof ik waarom ik dit doe. Dit is waarom ik bereid ben te trotseren en dat het ook wel is misgaat. Dat mensen zeggen: ik wil dit niet.

Jan Jaap

Mooi. Je begint over Hannah Arendt. Ik wil daar ook nog even uitgebreid op terugkomen. Eva, ik wil even naar jou. Er is veel geloof in maakbaarheid, dat we dingen altijd kunnen controleren. Nou heb je een school, jij staat er, dat gebouw staat er. En het gebouw knalt bijkans uit zijn voegen, want jullie hebben veel meer leerlingen dan dat het gebouw nu eigenlijk aankan. Hoe ga je om met die controle, op dit moment? Ook in een tijd van corona?

Eva

Ik moest de hele tijd denken aan de quote van een belangrijke onderwijsfilosoof, Pippi Langkous. Ik denk dus dat ik het wel kan. In een van de eerste jaren was ik aan het voetballen met kinderen van groep 4 op het betonnen schoolplein. Toen was een meisje die ging keepen en die zei: *ik heb het nooit gedaan dus ik kan het super goed*. En het is ergens ook fijn. Doordat je iets niet weet, kun je het vaak beter dan de mensen die het allemaal wel weten. Ik denk dat dat ook een manier is om met die controle om te gaan.

Je kan een hele goede conducteur zijn, omdat je al 20 jaar in het vak zit. Je weet precies hoe laat alle treinen komen en wanneer je moet fluiten om te zorgen dat er zoveel mogelijk mensen nog je in trein in kunnen. Maar je hebt nog nooit gedacht aan een oplossing die ervoor zorgt dat er helemaal nooit meer treinen hoeven te rijden. Terwijl diegene die nog nooit conducteur is geweest dat wel denkt. Dus ergens denk ik dat je veel ruimte moet houden voor het niet-weten, waardoor je eigenlijk niet meer vanuit controle handelt of praat. Omdat je domweg de controle niet hebt. Je hebt geen idee. Maar je hebt wel je hersenen en je gevoel. En je kunt daarmee echt wel een heel eind komen. Dat is vaak meer dan ervaring. Door die ervaring kun je misschien ook juist vast komen te zitten. In patronen.

Jan Jaap

Ik geef even het podium terug aan Rob van der Poel. Rob, je zit boven in Klein Amsterdam en wat ik zo leuk vindt: de camera van Rob laat een groot deel van het plafond zien. En op veel plekken zie je van die witte systeemplafonds en ik hoop dat je het ziet als bezoeker: niks hier is afgewerkt. Je ziet door het hoge gebouw leidingen lopen. Dat is zo ontzettend tof. Want voor de mensen die de podcast niet hebben beluisterd, Eva zegt daarin heel mooi: als kind moet je een gebouw begrijpen, je moet zien waar de kabels naartoe gaan, je moet zien waar de pilaren lopen, je moet het gebouw kunnen ervaren. Letterlijk.

Ik wil dat toch even meegeven, want ik vind dat een ontzettend belangrijke kracht. Rob kom er maar in.

Rob van der Poel

Ja. We gaan met elkaar nog eens op zoek - of op reis - naar je eigen vraag. Zo'n vraag die Rob Martens net heeft gesteld in het eerste deel. Zo gaan we je nu meenemen naar je eigen vraag. En daarvoor vraag ik je om je ogen te sluiten, of in ieder geval even in jezelf te keren, in jezelf te gaan kijken. En te voelen wat er leeft bij je. Waar je misschien ook spanning voelt zitten. Misschien zit het in je buik, misschien komen er gedachten voorbij. Misschien is het spanning die gaat over jouw professionele zin, of op privé-vlak. Of misschien zijn die werelden niet eens te scheiden bij jou. En als je zo in jezelf gekeerd bent en je voelt waar die spanning is en waar het misschien ontstaat, dan komt er ook een verhaal of zijn er misschien een paar woorden die dat uitdrukken. En dan pak je een pen en dan schrijf je die woorden, die kernwoorden, over waar het voor jou op dit moment over gaat, die schrijf je op. Als reminder, zodat je het snel kan oproepen. En dat dat verhaal krijgt misschien nu ook wat meer vorm, wat meer inhoudt. En als je dat zo van jezelf terughoort, dan ziet er misschien ook een vraag in opgesloten. Een hele specifieke vraag. Een vraag die jij alleen kan stellen. Vanuit die specifieke context waar jij in zit.

En die vraag, die schrijf je op. Dus misschien is het een organisatievraag, misschien is het een persoonlijke vraag, of misschien is het allebei. En je schrijft het op in één, hooguit twee zinnen. Kort en bondig. Die vraag heb je nu op je papier staan. Als je het nog niet helemaal hebt, dan komt dat nog wel. Want met die vraag ga je zometeen een breakout room in. Met dat verhaaltje wat tot een vraag heeft geleidt. En iedereen zal ook in dezelfde breakout room komen als net. Alleen is het nu zo dat de ruimte en de tijd iets beperkter is. Één persoon in die breakout room gaat zijn vraag delen, leest zijn vraag hardop voor. En dan krijgen die anderen 2 minuten om nog wat ondersteunende vragen te stellen. Aan jou, aan die ene persoon, om nog wat context te krijgen. Zodat je zicht krijgt op die context en op die vraag die daar ingebed is. Dat is het enige wat je zometeen in die drie minuten te doen hebt: één persoon stelt een vraag, de anderen gaan vragen daarover stellen. Om context te krijgen, meer informatie te halen over de plek waar die vraag vandaan komt. En dan kom je terug, en dan krijg je nieuwe instructies of uitnodigingen. Dan neem ik je verder mee. Drie minuutjes en dan zie ik jullie terug. Ok, daar gaan jullie.

BREAKOUT

Jan Jaap: Yes, we zijn er nog.

Charlotte: Ja. Jos, je geluid is nog uit.

Jos: Ja ik ben er weer.

Charlotte: Nou, heb je een vraag Jos?

Jos: Nee, maar ik heb wel meer geschreven dan net. Maar ik was nog niet bij een vraag. Nee, ik heb het niet echt concreet, ik kan wel iets formuleren wat me ontzettend bezighoudt. Maar heb jij misschien een vraag?

Charlotte: Nou, ik heb wel een vraag. In het verlengde van waar het net over ging. Het laatste wat ik heb opgeschreven is: *hoe laat je de houvast los?* En dat komt vanuit iwaar ik mee bezig ben, vanuit mijn werk. Het is een stukje waar Eva net ook over zat te vertellen. Van het vertrouwen op je hersens en je gezonde verstand eigenlijk. En daarin dus ook sommige dingen ook los kunnen laten.

Jos: Dat bedoel je met houvast: je verstand. Dat wat je ziet, dat wat je ervaart, herleeft.

Charlotte: Ja, eigenlijk het eerste wat ik had opgeschreven was: *kan ik het? Waarom heb ik kennis of ervaring nodig om verder te kunnen?*

Jan Jaap: Want hoe houd je je nu vast? Of op wat voor manier hou je je vast?

Charlotte: Ik zoek vaak houvast door veel kennis te vergaren.

Jan Jaap: Wat ga je dan doen om die kennis te ervaren? Ga je dan lezen of luisteren?

Charlotte: Ja, lezen en luisteren en een opleiding volgen..

Jos: Maar dat is allemaal kennis van iemand anders.

Charlotte: Ja, daar vorm je dan ook je eigen.

Jos: ja ok, maar is dat onzekerheid dat je wat je zelf bedenkt niet voldoende is om je daarop te durven baseren?

Charlotte: Ja misschien, het is vanuit een bepaalde wetenschappelijke achtergrond dat je dingen moet, dat je een soort feiten nodig hebt om te weten hoe verder.

Jos: En is dat de rode draad in je leven? Dat je feiten nodig hebt om

Charlotte: Haha ja dat is wel heel bizar.

Jan Jaap: ik denk dat je het zonder oordeel bedoeld.

Charlotte: 10 seconden nog maar

Jos: Je logische verstand, wat doet het met je?

terug uit breakout room

Rob van der Poel

Even zien of iedereen terug is. Iets minder als net, maar we zijn nog steeds met heel veel. Ik neem jullie nu mee in de volgende uitnodiging. Je gaat zometeen terug naar die breakout room. Maar voordat je dat doet, ga je iets maken. En dat is een hele algemene opdracht. Je gaat iets maken naar aanleiding van die vraag van de ander, die persoon die daar iets meer over vertelde. Dat doe je dus allemaal, dus ook de persoon zelf. En dat doe je ook op je eigen manier. Dus dat kun je doen met woorden, in een brief, in een beeld, in een schets, in een tekening. Je kan ook een soort constellatie maken. Wat spullen bij elkaar zetten. Of wat je ingeving ook is. Misschien maak je een beweging. En daar krijg je dus nu ongeveer nog een halve minuut voor, dus het zal iets kleins zijn. Maar het is wel van jou, naar aanleiding van de vraag die je gehoord hebt.

En als ik jullie nu terugzet in diezelfde breakout room, dan herhaal je dus weer die vraag, dan laat je zien wat je hebt gemaakt, en dan herhaal je weer die vraag. En zo doe je dat alle twee, of drie of vier. En laat vooral ook even wat stilte vallen. Zodat je het ook gewoon diep kan ontvangen, kan horen, kan luisteren.

Je krijgt daar vijf minuten voor, in totaal. Kijk maar wat er gebeurt, wat er ontstaat vanuit dat delen, dat terugmaken. Ok, daar gaan jullie weer.

terug in breakout room

Jan Jaap: Daar zijn we weer

Jan Jaap: ik heb iets voor je Charlotte, maar dan moet jij even een printscreen maken. Ik wil je dit beeld geven. Ik weet niet of je zien wat er achter mij staat?

Charlotte: Ik zie een, ik zie alleen niet waar, oh het gaat naar verschillende parken en bossen. ja..

Jan Jaap: Ja, het gaat naar Vondelpark, Oosterpark, Sarphatipark, Vliegenbos, Ilperveld, Twiske, en het zijn de namen van de klassen. Het zijn de namen van

de klassen, dus de groepen heten zo. Maar ik moest even denken aan jouw loslaten. Zo' n richting aanwijzen, soms is het gewoon onbestemd. Je kunt gewoon ook een richting in gaan waarvan je zelf denkt: hey, dat is een mooie kant op, ik weet niet precies wat daar is. Het is een beetje van wat Eva net zei: ik heb het nog nooit gedaan, maar ik denk dat ik het wel kan. Dat is iets wat ik je dan gun. Ik hoop dat je daar achter aan gaat om het dan los te laten.

Charlotte: ja,

Jan Jaap: Het is zo herkenbaar, we willen vasthouden, maar soms is een richting genoeg. Misschien vindt Jos me nu te zweverig, maar dat weet ik niet.

Jos: Jij vraagt: hoe laat je houvast los? Wat ik wel bijzonder vind is... Nou misschien moet ik het antwoord geven wat ik heb opgeschreven: door niet te zoeken naar nieuwe houvast, ik hoor je eigenlijk heel iets ... zeggen:, je wilt houvast loslaten, maar vervolgens wil je door allerlei theorieën weer houvast krijgen. Toen ik dacht ik aan dit boek.

Charlotte: Lerend organiseren.

Jos: van André Wierdsma en Job Swieringa. Dus ik ga iets heel ... doen. Ik ga dus toch een stukje theorie pakken om eigenlijk te onderbouwen dat je niet in een theorie moet gaan zoeken.

Iets in dit boek raakte mij en ik vind dat dat hiermee te maken heeft, en dat is: *ben je op reis of ben je op een trektocht?* En voor mij maakte dat heel veel duidelijk. Dat ik hoor je bijna zeggen, ik wil op reis. Dat betekent, ik wil het doel goed voor ogen hebben, daar wil ik van alles van weten en ik wil in één keer landen, daar waar ik wil zijn.

Het is dus niet een trektocht waar je mee bezig bent. Dat betekent: edere stap die je zet betekent dat - nadat je die stap gezet hebt - je weer opnieuw moet gaan nadenken. Van ok, kan ik dan nu de volgende stap gaan zetten en moet die volgende stap in dezelfde richting of moet ik die anders gaan zetten?

Kijk ik ben een boerenzoon en ik zit altijd vanuit het boerenverstand te redeneren. Ik ben pas later op theorieën uit gekomen. En ik heb ontdekt dat heel veel theorie dichtbij loze boerenverstand zit. Nou ja goed, hoe laat je houvast los? Door misschien niet altijd op zoek te gaan naar nieuwe houvast.

Charlotte: Ja. Dat is wel een mooie inderdaad.

Jan Jaap: ik moet de hele tijd denken aan een persoonlijk voorbeeld, ik ben ooit op wereldreis gegaan, want ik wilde heel graag naar Mongolië. En toen ben ik een jaar op reis geweest, maar ik ben nooit in Mongolië aangekomen.

Uiteindelijk ben ik een jaar in Nepal in de bergen blijven wonen. Ik moest die bergen over en dan ook nog China door en dan was ik er bijna, maar ik ben er dus nooit gekomen. Soms is het ook het plan loslaten. Maar ik vind het ook moeilijk.

Charlotte: Nou het grappige is dat hoe ik in het leve, dat ik het eigenlijk ook wel zo per stap bekijk. Dus wat Jos beschrijft. Ik heb het gevoel dat ik eerst kennis moet ervaren voordat ik er wat van mag vinden. En daar kwam eigenlijk deze vraag wat meer vandaan. Kan je daar op een gegeven moment al wat van vinden, zonder dat je specifiek bepaalde kennis hebt.

Jos: Het antwoord is volgens mij ja. Je hebt namelijk al heel veel kennis van onderwijs, je ziet er namelijk uit als iemand die ouder is dan 20. Je hebt op z'n minst al 15 jaar ervaring in het onderwijs.

Jan Jaap: ja maar ik weet niet of je een antwoord moet geven op de vraag. Ik denk dat de vraag stellen dat is waar we mee begonnen met die dans. Sta eens stil: wat verschijnt er dan in die vraag.

terug uit breakout room

Jan Jaap

We komen weer terug, Rob. Hij was wat langer deze breakout room, waarvoor dank, waardoor we wat meer de ruimte in konden. Wil je nog wat zeggen?

Rob van der Poel

Nou, ik ben altijd heel erg benieuwd wat er is gebeurd, want ik heb er niet ingezeten, dat vind ik wel jammer. Maar, ja ik denk dat het allemaal ervaringen zijn in die tussenruimte. Dus ja, ik ben benieuwd wat erin gecreëerd is, wat erin gedeeld is, wat de ervaringen zijn.

Jan Jaap

Kun je misschien daar kort iets over zeggen? Je hebt natuurlijk vier avonden lang die breakouts vormgegeven en straks is dat afgelopen. Wat gaan we met al die informatie en dingen doen?

Rob van der Poel

Je noemt het al informatie. Ja, het is een soort kennis. Wat jij al eerder aangaf: de ware betekenis laat zich misschien in een latere fase zien. Of misschien al direct, het is ook heel persoonlijk. Maar wat er gebeurt is dat deze maaksels opnieuw gebundeld worden en dat het met iedereen gedeeld wordt. En het is ook een oproep aan iedereen. Sommige hebben alle keren iets ingeleverd, maar ik ben ook heel benieuwd wat in algemene zin de ervaring is geweest. En wat er misschien geschreven wil worden, als blog, gecombineerd met je eigen praktijk. Daar ben ik heel benieuwd naar. Het zou mooi zijn als we dat publiekelijk – maar in ieder geval met elkaar - kunnen delen. En mogelijk ook op het NIVOZ-platform. Zodat mensen meegenomen worden in wat we aan het doen zijn, in wat er ontdekt is in deze vier avonden.

Jan Jaap

En morgen komt er een aftermail waarbij mensen worden uitgenodigd?

Rob van der Poel

Ja, want we hebben - dat is mijn gevoel, dat hebben we ook terug gekregen - we hebben een soort gemeenschap gecreëerd. Dat is ontstaan met elkaar, waarin iedereen misschien voelt: hey, hier gebeurt iets, hier ontstaat iets wat betekenis heeft. Dus wij zijn er ook over aan het nadenken, aan het kijken van hoe, hoe beweegt dit voort? Wat willen we, maar ook wat is de volgende stap in jou, of met anderen? En daarin hoef je niet te wachten, je kan natuurlijk ook zelf op allerlei manieren iets inzetten. Maar wij zijn heel benieuwd, hoe dat, ook in onszelf, zich voortbeweegt. Daar zal ik morgen het een en ander over opschrijven en inzetten

Jan Jaap

Dus houd je mailbox in de gaten morgen. Er komt een mail van Rob met een uitnodiging.

Op weg naar het einde. Peter haalde de naam van Hannah Arendt al aan. En Rob Martens, jouw boek is de aanleiding van deze vier avonden, dat we op deze manier bij elkaar zijn gekomen. ik las een tekst van Hannah Arendt, zoiets als: *we kunnen de school en wat zich in de klassen en groepen voordoet beschouwen als een tafel van de wereld. En daarop verschijnen er dingen, die*

de leraar en de leerlingen erop leggen en ieder kan er op zijn/haar eigen manier naar kijken, naar luisteren en naar vragen aan en over stellen.

Ik moet even denken aan wat Rob voor de breakout zei: dat we nu in een tussenruimte zitten op weg naar het einde. We gaan straks spelend de sessie verlaten, maar daarvoor wil ik jou eigenlijk om het slotakkoord vragen.

Rob Martens

Ja, het is heel verwarrend. Jan Jaap kijkt mij nu met grote ogen aan en het wordt nu ongelooflijk ingewikkeld allemaal, ik kom in een soort mindfuck terecht. Oke, het slotwoord, Dit is een schitterende avond en we draaien rondjes om iets wat niemand helemaal begrijpt. Maar waarvan ik tot, in mijn diepste vezel probeer te begrijpen en ook probeer te begrijpen wat het bijvoorbeeld met onderwijs te maken kan hebben. De vraag die Eva zich stelt. Als je speelt, juist omdat er niets op het spel staat, staat er heel veel op het spel, omdat je jezelf begint te laten zien. Je gaat een creatieve ruimte in waarvan je niet weet hoe de afloop is. En spel heeft daar allerlei oplossingen voor bedacht bijvoorbeeld door zich te vermommen als een nar, door te zeggen van: het is maar een grapje. Dat zie je heel vaak.

Ik voel ook de hele avond de neiging om flauwe grapjes te maken, om een beetje spanning weg te halen. Maar er is ook de andere reactie: *de fuck-it houding, het interesseert me niet, ik doe het gewoon*. En dat zijn eigenlijk trucs die maken het mogelijk om te spelen ondanks de weerstand – zoals Eva en Peter het allebei beschreven. Het nadeel van die truc is dat we daardoor helemaal vergeten zijn hoe belangrijk het is. Daar ben ik echt van overtuigd. In mijn boek noem ik dat de grootste denkfout van de vorige eeuw. We zijn helemaal vergeten hoe belangrijk het is, omdat het zich vermomd als een nar.

Ik weet niet wie straks naar de docueserie Klassen gaat kijken. Wat mij daarin shockeert is dat er niet meer gespeeld wordt. Je ziet kinderen die totaal wezensvreemd op een school zitten en helemaal niet meer het gevoel hebben dat ze zich kunnen laten zien, dat hun verwondering wordt aangeraakt, dat het iets met hun eigen leven of met hun nieuwsgierigheid te maken zou kunnen

hebben. Ik wil nu niet gaan onderwijs bashen, maar ik ben er wel echt van overtuigd dat het veel beter kan. Zoals hoe het hier gebeurt in Klein Amsterdam en op zoveel plekken in het land, Het is wel die biotoop waarin ik mij beweeg.

Het rare van spel is dat het zich niet wil laten afrekenen, dat het altijd ongrijpbaar blijft. En als je dat centraal gaat zetten, als je gaat zeggen: dit is geen grap of bijzaak, we proberen te begrijpen wat het is, dan gebeurt er iets wat bijna magisch is. Dat heb ik gezien op deze avond, en daar ga ik hoe dan ook op door.

En wat concreet: een van de dingen is het verkennen van begrip vrijheid. Daar wil ik veel verder mee gaan. Omdat ik het gevoel heb dat we eigenlijk een beetje vergeten zijn wie we zijn.

Jan Jaap

En daarom gaan we nog even door met spelen. Lieve mensen, namens NIVOZ, namens mijzelf, Jan Jaap Hubeek, wil ik jullie ontzettend bedanken voor deze vier avonden. We hebben heel veel bekeken rondom spel. In de chat zie ik nu ook al een paar dingen voorbijkomen die we niet bekeken hebben, We hebben geen agenda gehad deze avonden en daarom ikt het me leuk om spelend eruit te gaan. Peter, jij hebt daar iets voor bedacht. We zijn met nog veel mensen. dus kun jij ons spelend naar de uitgang nemen?

Peter

Ja, we dachten, die vier mooie avonden die verdienen een grand finale, daar moeten we spelend uit. Dat gaan we doen via een klein experiment met zijn 112-en. Ik stel voor dat ik dadelijk een beweging inzet. Namelijk heel simpel, namelijk het doorscheuren van een papier. En vanaf daar is het aan jou. Je kijkt in het scherm wat anderen doen, je volgt of je zet zelf een beweging in. En het idee is dus dat we met elkaar in een groot spelende tussenruimte deze vier avonden achter ons laten.

Rob van der Poel

Het is dus belangrijk dat je in galleryview gaat, allemaal. Dat zijn 36 schermen.

Peter

Een Rob jij houdt de tijd bij.

Jan Jaap

Er is geen tijd.

Rob van der Poel

Het stopt wanneer het ophoudt.

Jan Jaap

De mensen die aan het eind blijven hangen, die neem ik nog mee in een rondje door Klein Amsterdam. Maar eerst spelen.

Peter

Goed, dan gaan we nu beginnen.

Jan Jaap

Hilarisch was dit.

Voor de mensen die het leuk vinden, ik ga proberen een rondje door het gebouw te lopen. Door Klein Amsterdam. Eva, kan jij er misschien af en toe bijkomen, om iets uit te leggen? Wat was het idee van de school?

Eva

Achter jou zie je alle borden al, want wij zijn Klein Amsterdam. En ook wij zijn verdeeld in units. Dat heet bij ons stadsdelen, dus de kleuters heten stadsdeel Noord, dan 3-4 is stadsdeel Oost, 5-6 is stadsdeel Zuid en alle basisgroepen hebben de namen van parken, dus het zijn het Twiske-groep, de Ilperveld-groep, Oosterpark-groep en de Vliegenbos.

Jan Jaap

Dit zijn de namen van de groepen. En voor de mensen die het zien: jullie zien allemaal strepen op de grond lopen en dat zag je misschien ook door de

ruimte, dat zie je ook aan de muren, Eva, kun je even vertellen: dit gebouw is gebouwd in lades.

Eva

Ja, het is een soort lego eigenlijk, het is helemaal prefab dus het is met duurzaam gecertificeerd hout gemaakt. Ook de geluidwering die je op het plafond ziet is duurzaam. Het zijn eigenlijk allemaal unis die naast elkaar en op elkaar gestapeld zijn. Eigenlijk is in zes weken het hele gebouw opgebouwd. Het idee is ook dat je er makkelijk weer ruimtes aan kan koppelen.

Jan Jaap

Oh, jullie moeten mij pinnen hoor ik van Rob van der Poel, dan kan je goed mee kijken. Sorry Eva, ik onderbrak je.

Einde.

Stichting NIVOZ

Sterkt leraren en schoolleiders bij de uitvoering van hun pedagogische opdracht

www.nivoz.nl